

Савич Віта Олексіївна

Вплив глобалізації на соціальну безпеку держави

УДК 327.8:316.4

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020-2-163-167>

Савич Віта Олексіївна
кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародного права,
міжнародних відносин та соціально-
гуманітарних дисциплін
ВНЗ «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»
вул. Львівська, 23, Київ, Україна

Глобалізація сьогодні є не лише об'єктивним процесом посилення взаємодії між суб'єктами міжнародних відносин, але й ідейним концептом, який визначає рамки соціальної безпеки. У статті проаналізовано сучасні підходи до проблеми впливу глобалізації на соціальну безпеку держав. Авторка дала характеристику внутрішнім та зовнішнім загрозам. Такі зовнішні проблеми, як розповсюдження ядерних технологій, тероризм, нелегальна торгівля зброєю, питання екології, неконтрольована міграція, демографічний вибух, етнічна ворожнеча потребують загальносвітових масштабів вирішення, толерантності в міжнаціональних відносинах, об'єднання зусиль міжнародної спільноти, співпраці. Щодо внутрішніх загроз соціальній безпеці для більшості населення – це погіршенні соціально-економічного стану у країні, неконтрольоване зростання цін, утрата довіри до влади, демографічна криза, збройний конфлікт, вимушена внутрішня та зовнішня міграція, зростання недовіри до влади, високий рівень корупції та тінізації економіки.

Глобальні проблеми наповнюють новим змістом поняття соціальної безпеки. Визначено, що соціальна безпека держави – це гарантія захищеності громадян від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Глобалізація висуває нові вимоги до технологій, науки, загострює проблеми міжнародної конкуренції. Зростає соціальне напруження. Тому у країнах із розвинутою економікою найціннішим засобом існування людського потенціалу стає соціальний захист.

Соціальна безпека не здатна швидко пристосовуватись до глобальних змін. Зазначена проблема нині є особливо актуальною з огляду на те, що глобалізований і все більш взаємозалежний світ відкриває великі можливості для соціально-економічного прогресу. Загрози й виклики сталому розвитку постійно зростають, а реалії глобалізації породжують нові як у багатих, так і в бідних країнах. Соціальна безпека стає на захист людей як найвищої цінності держави. Здоров'я, добробут, права і свободи людини є найважливішою метою.

Зроблено висновок, що соціальні групи, держави, світові спільноти потребують комплексу дій для правової та інституційної захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз із метою власного збереження й розвитку.

Ключові слова: глобалізація, соціальна безпека, міжнародні відносини, глобальна загроза, національна безпека, соціальне напруження, людський потенціал.

Вступ. У світовій та вітчизняній науці є безліч досліджень, у яких глобалізація вивчається як система, котра функціонує зі своїми закономірностями. Глобалізація стала майже універсальним терміном, який найкраще описує ті трансформаційні процеси, що впливають на політичні, соціальні, економічні, культурні та технологічні зміни сучасної картини світу. Це явище пов'язане із процесом створення нової ієрархії світового масштабу. Розрив, який поглиблюється внаслідок глобалізації між так званими переможцями й тими, що програють в економічних перегонках, призводить не лише до зростання невдоволення та напруги, а й до пошуку альтернатив неоліберальній моделі розвитку світу.

На нашу думку, проблемний аспект сучасного знання про глобалізацію полягає в непередбачуваності гостроти, масштабу та глибини екологічних, цивілізаційних, духовних, політичних викликів XXI століття. У цьому контексті становлять інтерес дослідження процесів глобалізації як факторів впливу на безпекову та оборонну політику всіх країн світу. В умовах дестабілізації міжнародного простору безпеки проблеми соціального забезпечення й захисту людей перетворюються в універсальну глобальну систему соціальної безпеки.

Серед науковців, які займаються пошуками у визначеній тематиці, варто зазначити такі роботи:

Бжезинский З. «Велика шахівниця: панування Америки і її геостратегічні імперативи» [3], Валлерстайн І. «Кінець знайомого світу. Соціологія XXI ст.» [5]. Відомі науковці Дікон Б., Халс М., Стабс П. в монографії «Глобальна соціальна політика» [6] вказують на необхідності кардинальних реформ у соціальній сфері, боротьбі з бідністю та економічним занепадом багатьох країн світу, а також досліджується роль міжнародних організацій, наприклад, ООН, щодо соціального захисту людини.

Трансформація Вестфальської моделі світобудови та розпад Ялтинсько-Постдамської системи вплинули на прогнози світових учених щодо майбутнього. Зміни й виклики, спричинені глобалізацією, зважаючи на процеси, які зараз відбуваються, є темами гострих наукових дискусій, примушують переосмислити багато понять. Так, американський учений Г. Кіссінджер у праці «Дипломатія» [8] акцентує увагу на тому, що порядок у сучасній системі буде забезпечуватись за зразком Віденського «концерту націй», а баланс сил можливий лише на глобальному рівні. Потім у своїх роботах «Чи потрібна Америці зовнішня політика?» [11] та «Світова політика» [12] відомий дипломат, підкреслюючи проблему неоднорідності глобальної міжнародної системи, вказує на необхідність створити концепцію порядку в межах окремих регіонів.

Мета та завдання. Метою статті є аналіз та оцінка характеру глобалізаційних викликів і загроз для соціальної безпеки держав. Досягнення поставленої мети можливе завдяки вирішенню таких завдань:

- дослідити вплив явища глобалізації на процес соціалізації;
- розглянути зовнішні та внутрішні загрози для соціальної безпеки.

Методи дослідження. У статті використані такі наукові методи теоретичного дослідження: аналіз та синтез, структурно-функціональний, системний, прогнозування.

Результати. Необхідно враховувати, що глобальний світ насамперед характеризується взаємодією і співпрацею найбільш розвинутих і впливових держав в економічній та військовій сферах; торгівельні, фінансові й технологічні потоки контролюються саме цими суб'єктами міжнародної системи. Глобалізація – це процес інтеграції людства в єдине ціле. Водночас вона висуває нові вимоги до технологій, науки та загострює проблеми міжнародної конкуренції. У контексті проблематики поданої статті звертаємо увагу на постійне соціальне напруження через нові вимоги до освіти, знань, кар'єри людини. Тому у країнах із розвинутою економікою найціннішим засобом наявності людського потенціалу стає соціальний захист.

Людський потенціал – це важливий стратегічний ресурс розвитку держави. Ураховуючи це, одним із критеріїв оцінювання ефективності державного управління повинен бути показник рівня захисту соціальних інтересів громадян не на папері, а на практиці. Т. Гоббс, англійський філософ, описував безпеку не лише як необхідний елемент виживання в реаліях «боротьби всіх проти всіх», а і як засіб для забезпечення умов для життя, здобутих законною працею. На думку вітчизняного вченого В.К. Антошкіна, соціальна безпека досягається тоді, коли забезпечується нормальний рівень життя населення, що відображає ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людини, який характеризується обсягом реальних доходів у розрахунку на людину, обсягом економічних благ, котрі споживаються людиною, стабільними цінами, забезпеченістю житлом, доступністю освіти, медичного, культурного обслуговування, екологічної безпеки тощо [1, с. 95].

Соціальна безпека держави – це гарантія захищеності громадян від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Такі зовнішні проблеми, як розповсюдження ядерних технологій, тероризм, нелегальна торгівля зброєю, питання екології, неконтрольована міграція, демографічний вибух, етнічна ворожнеча, потребують не просто багатосторонніх, а загальносвітових масштабів вирішення, толерантності в міжнародних відносинах, об'єднання зусиль міжнародної спільноти, співпраці.

Щодо внутрішніх загроз соціальній безпеці, для більшості населення – це погіршення соціально-економічного стану у країні, неконтрольоване зростання цін, втрата довіри до влади, демографічна криза, збройний конфлікт, вимушена внутрішня та зовнішня міграція, зростання недовіри до влади, високий рівень корупції та тінізації економіки.

Також обов'язково звертаємо увагу на вплив явища глобалізації на процес соціалізації, тобто становлення людини в суспільстві шляхом засвоєння певних норм і цінностей унаслідок соціальної взаємодії, враховуючи, що умови соціалізації є необхідним фактором соціальної безпеки. Зауважується, що під впливом глобальних трансформацій та локальних перетворень, по-перше, формується нова система цінностей сучасної людини, а по-друге, відбувається руйнування традиційних суспільних зв'язків, підвищення соціальної конфліктності, «деформація традиційних гуманістичних цінностей суспільства» [4, с. 22], змінюється структура соціальної диференціації, виникає глобальна комунікаційна система.

На це вказують і західні трансформаціоналісти, які констатують, що ризики, викликані глобалізацією, індивід учиться долати за допомогою «соціальної рефлексії» [10, с. 5]. У зв'язку з цим відомий німецький дослідник У. Бек, який є також представником вищезазначеного підходу, зазначає: «Йдеться про рефлексію глобального суспільства ризику, яке, з одного боку, прориває мовчання слів та змушує хворобливо усвідомлювати на власному життєвому досвіді, що таке глобальність, а з іншого – породжує нові лінії конфліктів та альянсів» [2, с. 13]. Світ стає єдиною соціальною системою, а глобальні ризики, які постають та зростають у сучасному світі, спричинені системою трансформацій, котра відбулась останнім часом. Особливо він наголошує на необхідності термінологічного розрізнення між глобалізацією як процесом та глобальністю – як станом.

Глобалізаційні процеси охоплюють різні соціальні інститути, змінюючи їх. Наприклад, інститут науки у XXI столітті характеризується універсальною мовою, спільною методологією дослідження, електронними науковими журналами, міжнародним академічним обміном; інститут економіки перебуває під впливом транснаціональних корпорацій; інститут культури об'єднує світові цінності планети. Формується нова соціальна реальність – суспільство ризику.

Відомий західний науковець І. Валлерстайн указував: ідея про те, що глобалізація несе позитивні зміни, є «гігантською помилкою під час осмислення реальності – обман, спровокований могутніми корисливими групами, і, що найгірше, цей дискурс виявився самообманом, оскільки він ігнорує реальність і помилково трактує історичну

кризу, в центрі якої ми опинились» [13, с. 45]. Таким чином, інтернаціоналізація економічних та політичних відносин залежить від політики та пріоритетів великих держав, їхньої військової та економічної сили. Захист демократичних цінностей стає приводом для втручання у внутрішні справи інших держав, для виправдання військових дій проти недемократичних політичних режимів. Водночас необхідно підкреслити, що йдеться не про вирішення конкретних проблем спільними зусиллями, а про з'ясування стосунків між різними політичними об'єднаннями та групами людей.

У цьому контексті питання соціальної сфери, політики, безпеки в умовах глобалізації людського розвитку є не менш важливими, ніж питання економічної та екологічної сфер, задля забезпечення суспільного добробуту. Це становить сутність соціальної системи побудови відносин між людьми та соціалізації. Об'єктами соціальної безпеки є люди, їхні соціальні групи, відносини, процеси та інститути: освіти, культури, виховання, сім'ї, охорони здоров'я.

У зв'язку з цим також звертаємо увагу на поділ світу на країни та регіони, які користуються перевагами глобалізації і які не залучені до цього процесу. Тому «перші, зазвичай, асоціюються з ідеями прогресу й добробуту, другі – з маргіналізацією і злиденністю» [4, с. 26]. Міжнародна спільнота за допомогою стабільної системи соціальної безпеки повинна діяти в напрямі зменшення або пом'якшення негативних наслідків цього процесу, до яких вітчизняні вчені О. Білорус та Н. Маслова-Лисичкіна відносять: соціально-економічні (зростання безробіття, бідність, відсталість економічного розвитку, «декваліфікація й пауперизація робочої сили», «криміналізація суспільних відносин» та інші); соціально-психологічні (втрата особистістю свого «Я», криза сучасних сімейно-шлюбних відносин, «соціальна анемія» тощо); соціокультурні (зниження цінності культури, традицій, звичаїв) [4, с. 24].

Таким чином, глобалізація як загальносвітовий процес несе в собі не лише зростання взаємозалежності між країнами, людьми, а й серйозні виклики та загрози безпеці людини, економічній та екологічній стабільності, наявному соціальному ладу. Зазначена проблема нині є особливо актуальною з огляду на те, що глобалізований і все більше взаємозалежний світ відкриває великі можливості для соціально-економічного прогресу. Загрози й виклики сталому розвитку постійно зростають, а реалії глобалізації породжують нові як у багатих, так і в бідних країнах. Тому й виникає необхідність всебічного посилення міжнародної співпраці щодо питання протидії загрозам глобалізації на міжнаціональному та міжурядовому рівнях, наслідком якої має бути створення глобальної універсальної системи загальної безпеки.

Глобалізація послабила держави й міждержавну систему, внаслідок чого виникає глобальний стан «турбулентності» у світовій політиці, на думку Дж. Розенау, який характеризується поширенням комплексу «напруг, які надають майбутньому невпевненість і погрожують безпеці людей на всіх рівнях людської діяльності та організації» [9, с. 268]. Суперечності й невизначеність, непередбачуваність розвитку структурно роздвоєного світу, розвиток сучасних інформаційних технологій сприяли появі тероризму й терористичних організацій як акторів світової політики. Таким чином, з одного боку, посилення неурядових організацій і неформальних мереж сприяє створенню і становленню в сучасному світі глобального громадянського суспільства, а з іншого – відбувається посилення і збільшення кількості загроз безпеці людства.

Ще однією загрозою для майбутнього світу постає, як вважає М. Кастельс, глобальний чи локальний тероризм. Зокрема, він зазначає: «Зростаюча технологічна витонченість визначає два шляхи, які призведуть до безмежного терору: з одного боку, невеличка цілеспрямована група, фінансово забезпечена та добре поінформована, може спустошити цілі міста або завдати удару по нервовим центрам нашого життя; з іншого боку, інфраструктура нашого повсякденного життя <...>. Тоді, як нові технології допомагають системам безпеки, вони також роблять наше повсякденне життя все більш доступним для зовнішніх впливів» [7, с. 510].

На початку 20 років XXI століття людство зустрілось із пандемією, яка вказала на прогалини в розгалуженій системі соціального захисту населення. Соціальна безпека стає пріоритетною серед інших видів національної безпеки. Соціальні групи, держави, світові спільноти потребують комплексу дій для правової та інституційної захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз із метою власного збереження й розвитку. Соціальна безпека стає на захист людей як найвищої цінності держави. Здоров'я, добробут, права і свободи людини є найважливішою метою.

Висновки. Таким чином, глобалізація сьогодні є не лише об'єктивним процесом посилення взаємодії між суб'єктами міжнародних відносин, але й ідейним концептом, який визначає межі соціальної безпеки. Вона не сприяє зменшенню соціальної нерівності, ліквідації бідності, підвищенню рівня людської безпеки, покращенню соціальних перспектив. Тому зазначимо, що актуальними питаннями для науковців різних галузей залишаються: аналіз наслідків посилення глобальної конкуренції та швидке зростання масштабів глобальних ринків, які здебільшого ігнорують питання соціальної стабільності та розвитку будь-якої держави.

Соціальна безпека не здатна швидко пристосуватись до глобальних змін, як наслідок зростання соціального напруження. Актуальним стає вивчення процесів сучасної глобалізації не лише через співпрацю між країнами, посиленню взаємозалежності, уніфікацію норм і принципів діяльності міжнародних суб'єктів, а також через розширення можливостей і створення умов для розвитку людського потенціалу. Тому необхідний новий прогресивний сценарій перетворення неоліберальної глобалізації з метою подолання обмеженості чинної системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антошкін В.К. Рівень і якість життя населення регіонів та їх вплив на соціально-економічну безпеку. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 1. С. 95–99.
2. Бек У. Политическая динамика в глобальном обществе риска / пер. с нем. В.Е. Кузавлева. *Мировая экономика и международные отношения*. 2002. № 5. С. 10–19.
3. Бжезинський З. Велика шахівниця: панування Америки і її геостратегічні імперативи / пер. з англ. О. Фешовець. Харків : Фабула, 2018. 288 с.
4. Білорус О., Маслово-Лисичкіна Н. Глобалізація розвитку і соціальна безпека. *Віче*. 2001. № 5. С. 22–44.
5. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / пер. с англ. под. ред. Б.Л. Иноземцева. Москва : Логос, 2003. 368 с.
6. Дікон Б., Халс М., Стабс П. Глобальна соціальна політика. Київ : Основи, 1999. 346 с.
7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
8. Кіссинджер Г. Дипломатія / пер. з англ. М. Гоцацюка, В. Горбатька. Київ : КМ-БУКС, 2018. 864с.
9. Розенау Н.Дж. Новые измерения безопасности: взаимодействие глобальных и локальных динамик. *Социально-гуманитарные знания*. 2001. № 2. С. 265–284.
10. Giddens A. Affluence, poverty and the idea of a post-scarcity society. Geneva : United Nations Research Institute for Social Development, 1995. 12 p.
11. Kissinger H. Does America need a foreign policy? *Toward a diplomacy for the 21st century*. New York : Simon&Schuster, 2001. 352p.

12. Kissinger H. "World Order". New York : Penguin Press, 2014. 452p.
13. Wallerstein I. The Decline of American Power. *The U.S. in a Chaotic World*. New York : The New Press, 2003. 336 p.

REFERENCES:

1. Antoshkin, V. K. (2014). Riven' i yakist' zhyttya naselennya rehioniv ta yikh vplyv na sotsial'no-ekonomichnu bezpeku. *Visnyk Berdyans'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*. № 1. pp. 95–99 [in Ukrainian].
2. Bek, U. (2002). Politicheskaya dinamika v global'nom obshchestve riska. (V.Ye. Kuzavleva, Trans.). *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya*. № 5. pp. 10–19 [in Russian].
3. Bzhezynskyy, Z. (2018). Velyka shakhivnytsya: panuvannya Ameryky i yiyi heostrategichni imperatyvy. (O. Feshovets', Trans.). Khar'kov : Fabula [in Ukrainian].
4. Bilorus, O., Maslova-Lysyckina, N. (2001). Hlobalizatsiya rozvytku i sotsial'na bezpeka. *Viche*. № 5. P. 22–44 [in Ukrainian].
5. Wallerstein, I. (2003). Konets znakomogo mira: Sotsiologiya XXI veka. (B.L. Inozemtsev, Trans.). Moskva : Logos [in Russian].
6. Dikon, B., Khals, M., Stabs, P. (1999). Hlobal'na sotsial'na polityka. Kyiv : Osnovy, 1999 [in Ukrainian].
7. Kastel's, M. (2000). Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kul'tura. (O. I. Shkaratana, Trans.). Moskva : GU VSHE [in Russian].
8. Kissyndzher, H. (2018). Dyplomatiya. (M. Hotsatsyuka, V. Horbat'ka, Trans.). Kyiv : KM-BUKS [in Ukrainian].
9. Rozenau, N. Dzh. (2001). Novyye izmereniya bezopasnosti: vzaimodeystviye global'nykh i lokal'nykh dinamik. *Sotsial'no-gumanitarnyye znaniya*. № 2. P. 265–284 [in Russian].
10. Giddens, A. (1995). Affluence, poverty and the idea of a post-scarcity society. Geneva : United Nations Research Institute for Social Development.
11. Kissinger, H. (2001). Does America need a foreign policy? *Toward a diplomacy for the 21st century*. New York : Simon&Schuster.
12. Kissinger, H. (2014). «World Order». New York : Penguin Press, 2014.
13. Wallerstein, I. (2003). The Decline of American Power. *The U.S. in a Chaotic World*. New York : The New Press.

The influence of globalization on the social security of the state

Savych Vita Oleksiivna

Candidate of Political Science,
Associate Professor at the Department
of International Law,
International Relations and Social
and Humanitarian Disciplines
Open International University
of Human Development «Ukraine»
Lvivska str., 23, Kyiv, Ukraine

Today, globalization is not only an objective process of enhancing interaction between the subjects of international relations, but also an ideological concept that defines social security framework. The article analyzes modern approaches to the problem of the impact of globalization on social security of states. Identifying new global challenges and threats, which are faced by humanity, contributes to methodological substantiation of guaranteeing social security objectives. External problems as the proliferation of nuclear technology, terrorism, illegal arms trafficking, environmental issues, uncontrolled migration, demographic explosion, ethnic strife require global solution, tolerance in international cooperation. Internal threats to social security for the majority of the population include worsening socio-economic conditions in the country, uncontrolled price increases, loss of confidence in the government, demographic crisis, armed conflict, forced internal and external migration, increased mistrust of the government, high levels of corruption, and shadowing the economy.

Global problems are filling the notion of social security. It is determined that social security of the state is a guarantee of protection of citizens from the influence of external and internal threats. Globalization puts new demands on technologies, science, exacerbates the problems of international competition. Social tension is increasing. Therefore, in developed countries, social protection is the most valuable means of human potential.

Social security is not able to adapt quickly to global change. This problem is particularly relevant at the moment, given that the globalized and increasingly interdependent world offers great potential for socio-economic progress. Threats and challenges to sustainable development are steadily rising, and the realities of globalization are creating new ones in rich and poor countries alike. Social security stands for the protection of people as the highest value of the state. Health, welfare, human rights and freedoms are the most important goals. It is concluded that social groups, states, world communities need a set of actions for legal and institutional protection against external and internal threats for their own preservation and development.

Key words: globalization, social security, international relations, global threat, national security, social tension, human potential.